

Максим Стаменов

Рецензия на колективния проект на Секцията за
съпоставително изследване на български език с други езици

на тема

**Съпоставително-типологичен анализ на лексиката в родствени и
неродствени езици**

(върху материал от български, руски, сръбски, чешки, френски,
английски език и иврит)

Срок на изпълнение: 01.01.2006 – 31.12.2008 г.

Рецензент: ст.н.с. д-р Максим Ив. Стаменов, СОПЕ, ИБЕ

Предложеният за обсъждане колективен проект на Секцията за съпоставително изследване на български език с други езици се състои от две части. Координатор на изпълнението им е ст.н.с. д-р Палмира Легурска.

Първата част е озаглавена „Съпоставително-типологичен анализ на вторичната номинация на предметните имена в български, руски, сръбски, чешки, френски и английски език” с научен ръководител ст.н.с. д-р Палмира Легурска и колектив от сътрудници от ИБЕ и външни сътрудници. Цел на тази част е да изследва и представи проблема за вторичната номинация на предметните имена в няколко езика във вид на семантичен речник, който отразява типологичните характеристики на явлениято. Тази част се състои от следните работи. Ст.н.с. д-р Палмира Легурска разработва теоретичната основа на проекта в уводната студия „Съпоставително-типологичен анализ на вторичната номинация на предметните имена в български, руски, сръбски, чешки, френски и английски език” (34 стр.). Работата е изградена въз основа на анализа на три ключови понятия – съпоставително-типологичен анализ, вторична номинация и предметни имена. Основополагащо за темата като цяло е разбирането, че за авторския колектив вторична номинация и полисемия са синоними, като първият термин очертава ономасиологичния характер на явлениято и противопоставянето на първична и вторична номинация, а вторият – семасиологичният – се базира на структурата и значенията на многозначната

дума, елементите на която са свързани в определени отношения (стр. 3). Цел на колективния труд е да се очертаят общите (характерни за всички привлечени за анализ езици), по-малко общите (характерни за някои от тях) и разликите (очертаващи спецификата на явлениято във всеки от езиците) в рамките на полисемията на предметната лексика (стр. 4). Задачите на изследването се реализират във формата и структурата на семантичен речник, разглеждан като най-подходящ начин за систематизиране на изводите на разработваната научна теория за полисемията, която е предназначена преди всичко за съпоставителни анализи. Авторът посочва като основно задача на втората фаза на проекта реализацията на прехода за всяка отделна дума от значение към изразяваща го лексикална единица в съответния език по отношение на семантичните процеси (фиксиращи в първата част на семантичния речник и смятани за фреквенталии в областта на полисемията), след което данните от отделните езици се съвместяват по двойки думи с оглед на еквивалентността или липсата на такава между значенията на отделните единици. На базата на така направения каталог се очертават семантично-типологичните черти на полисемията в съпоставяните езици в подреждането на матрицата. [На базата на същия каталог се съставя като трета част на темата друг каталог, (1) който документира междуезиковите семантични паралели, (2) който съдържа случаите на пълно съвпадане на семемите в петте двойки езици и (3) който представя аналогичното семантично развитие на думата със същото значение в другия език в синхронен план (стр. 9-10). Тук също се посочва, че представяният проект (фаза 1 + фаза 2) представлява първи опит в българската лингвистична традиция да се представи полисемията в синхрония във вид на каталог от семасиологично-ономасиологичен тип върху материал от посочените езици. Той се прави с цел да бъде разгърната семантична типология на явлениято полисемия в синхронен план върху материал от съпоставяните езици и представянето на събраните факти в систематичен вид като база данни.

Въз основа на теоретичната рамка в темата са включени семасиологичните каталози на семантичните преходи и паралели на пет езикови двойки. Ст.н.с. д-р Палмира Легурска представя „Ономасиологичен каталог на семантичните преходи и паралели в синхрония (руски-български)” (116 стр.). Ст.н.с. д-р Ничка Бечева е разработила „Ономасиологичен каталог на семантичните преходи и паралели в синхрония (сръбски-български)” (124 стр.). Гл. ас. д-р Цветанка Аврамова (СУ) допринася с „Ономасиологичен каталог на семантичните преходи паралели в синхрония (чешки-български)” (151 стр.). доц. д-р

Димитър Веселинов (СУ) е работил върху „Ономасиологичен каталог на семантичните преходи и паралели в синхрония (френски-български)” (150 стр.). Н.с. д-р Мария Лилова е разработила „Ономасиологичен каталог на семантичните преходи и паралели в синхрония (английски-български)” (100 стр.). Проучвателят Иво Панчев е изготвил въз основа на езиковия материал от първа част на проекта „Обратен каталог на начините и типовете вторична номинация с водещ български език, съпоставен с руски, сръбски, чешки, френски и английски език” (165 стр.). Общият обем на представяната за обсъждане колективна тема е 840 маш. стр.

Авторският екип на рецензираният труд, който представлява втора фаза от реализацията на семантичния речник на типологичните характеристики на полисемията на предметните имена в петте двойки езици в трите си части (1. представяне на типовете вторична номинация; 2. ономасиологичен каталог на семантичните преходи по двойки езици и по лексикални двойки; 3. каталог на семантичните паралели в изследваните двойки езици), достига до следните изводи за изследвания феномен на вторична номинация в многоезичен съпоставителен аспект:

- (I) Първата част на речника – за типовете вторична номинация – идва да покаже, че вторичната номинация на предметните имена се реализира в общи линии по едни и същи начини в изредените езици. Това представлява доказателство, че съпоставяните езици принадлежат към един и същ семантичен тип;
- (II) Втората част на речника, която включва ономасиологичните каталози на семантичните преходи, завършващи с пренареждане на основната матрица във всеки от петте езика, документира самостоятелна съпоставително-типологична характеристика на полисемията на предметните имена;
- (III) Третата част на речника, която се състои от каталог на семантичните паралели, документира степента на съвпадане между изследваните езици на най-ниското стъпало на общност между тях – това на отделните семемеи.

Втората част на рецензията е с автор проф. д.ф.н. Мони Алмалех и е озаглавена „Названия за макросветло-макрочервено в Стария завет – сравнително-типологичен анализ върху иврит и български език” (101 стр.). Обект на изследването са названията за макросветло-макрочервено в Стария завет в ивритския и българския текстове на Библията. В тази работа авторът продължава своето системно изучаване на цветовата терминология и внушения в текста на Стария завет. При изпълнението на тази задача в рамките на рецензираната тема авторът се е концентрирал върху съществените различия в ивритската и българската езикова картина на света, тъй както това се наблюдава на базата на производните на корена *Син-Рейш-Фе* (от този корен в иврит са думите, които именува *серафим, огън, горя, изгарям, унищожавам чрез горене, змия* и подобни). В работата се проследява контекстуално детерминираната семантика на споменатите думи. Въз основа на детайлен анализ се прави извод, че серафимите са част от структурите на присъствие и внушение на макросветло червеното в Стария завет. Така те заемат своето място редом с други присъстващи там структури – на огъня и кръвта в Петокнижието; на термините за цвят и техните текстуално разгърнати отношения, които се базират на вътрешната им мотивация; на връзката с човека, който също може да бъде идентифициран чрез огън, кръв и подобни. Серафимите се вплитат в тази много сложна структура от значения и отношения между тях като уникална структура, която ги обвързва с огъня, пророческата институция, с горителните змии-наказание, както и с огъня като пазеща човек субстанция, но и като унищожаваша стихия на Божия гняв. В рамките на представяната тема авторът прави и къс преглед на присъствието на червеното в Стария завет. Това се налага, защото пълнотата на анализа изисква наред с макросветлите червени присъствия да бъдат споменати и макротъмните. Посочва се, че всички те в иврит съдържат внушението за макрочервено-макросветло, на базата на което и би следвало да се тълкуват съответни пасажии от текста на Стария завет. Въз основа на направеното изследване, както и в резултат на предходни свои проучвания, авторът предлага кратко описание на всички внушения за червения цвят в Стария завет, като сравнява макросветлото червено с макротъмното червено.

Двете части на труда се допълват взаимно в следните две отношения. На първо място те са комплементарни с оглед на противопоставянето на синхронна спрямо диахронна семантика. На второ място те се допълват с оглед обекта си на анализ. В първата част на работата фокусът е върху вторичното назоваване (номинация), докато във втората той е върху словообразователната продуктивност на корена *Син-Рейш-Фе* и на семантиката на производните от него думи в Стария завет на Библията и начините на тяхното тълкуване при превод през вековете в различни вероизповедни и езикови традиции. Налице с други думи имаме изследване на полисемния потенциал на дадена дума спрямо потенциала на значението на производни от дадена дума думи в различни по своя характер езици и базиращи се на тях културни традиции.

По проекта (неговата първа (2003-2005гг.) и втора (2006-2008гг.) фаза) налице към днешна дата са поредица от общо 30 публикации в Българска електронна лингвистична библиотека и в научни списания.

В заключение бих искал да посоча, че предлаганият за рецензия колективен труд има безспорни качества и приноси с оглед разработването на тематиката за вторичната номинация в съпоставително-типологичен план.. Затова предлагам на Научния съвет на Института за български език да го приеме за завършен с препоръка за печат.

22.02.2009г.

София